



Smernice za zelene nabavke za organizacije civilnog društva

Oktober, 2019. Godine



B | T | D The Balkan Trust
for Democracy
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

This project is financially supported by the Royal Norwegian Embassy in Belgrade <https://www.norway.no/en/serbia/>
Realizaciju projekta finansijski je podržala ambasada Kraljevine Norveške u Beogradu <https://www.norway.no/en/serbia/>

Publikaciju „Smernice za zelene nabavke za organizacije civilnog društva“ priredio je ALHem u okviru projekta “Zelene javne nabavke kroz sinergiju zainteresovanih strana”, koji se sprovodi uz finansijsku podršku Ambasade Kraljevine Norveške i Balkanskog fonda za demokratiju Nemačkog Maršalovog Fonda SAD. Stavovi i nalazi iz ovog izveštaja su isključiva odgovornost ALHem-a i ne predstavljaju stavove Ambasade Kraljevine Norveške u Beogradu i Balkanskog fonda za demokratiju.

Autor:

Rade Đurić

saradnik na projektu

Alternativa za bezbednije hemikalije

www.alhem.rs



Sadržaj

1. Uvod.....	3
1.1. Šta su zelene nabavke?	3
1.2. Zašto ih treba primenjivati?	4
2. Primena smernica.....	4
2.1. Ciljevi primene.....	4
2.2. Na koga se smernice odnose, kome su namenjene.....	5
2.3. Povezanost sa drugim načelima i zajednička primena	5
2.4. Uslovi za primenu zelenih nabavki	6
3. Opšta načela u vezi sa pribavljanjem proizvoda, usluga i radova kojima se direktno podstiču zelene nabavke	7
3.1. Načelo odgovornosti i stalnog unapređenja kvaliteta zaštite životne sredine	7
3.2. Načelo edukacije, podizanja svesti i odgovornog ponašanja prema zaštiti životne sredine.....	7
3.3. Načelo smanjenja upotrebe papira u radu	7
3.4. Načelo odgovorne upotrebe energije i vode.....	7
3.5. Načelo procene odgovornog angažovanja dobavljača	8
3.6. Načelo regulisanja upotrebe prevoznih sredstava sa ciljem smanjenja uticaja na životnu sredinu.....	8
3.7. Načelo odgovornog postupanja sa otpadom.....	9
3.8. Načela odgovorne organizacije događaja.....	9
4. Postupak zelene nabavke	9
4.1. Komunikacija.....	12
4.2. Rokovi u postupku zelenih nabavki.....	12
4.3. Tehnički zahtevi u specifikaciji predmeta koji korisnik nabavlja	12
4.4. Uslovi koje korisnik može da zahteva za učešće u postupku nabavke	14
4.5. Kriterijumi za odabir ponuda u postupku zelene nabavke.....	15
4.6. Plan nabavki korisnika za nastupajuću godinu.....	17
4.6.1. Priprema i istraživanje.....	17
4.6.2. Svrishodnost.....	18

1. Uvod

1.1. Šta su zelene nabavke?

Termin „nabavka“ označava postupak pribavljanja roba, usluga ili radova za potrebe određenih korisnika. Sprovode se tako da se željeni predmeti¹ pribavljaju sa što manje troškova a najvećim mogućim kvalitetom i ostvarenim ukupnim benefitom, a vodeći računa o osnovnim principima odgovornog poslovanja, zaštite životne sredine i socijalnih aspekata.

Zelene nabavke se definišu kao proces u kojem korisnik ili naručilac potražuje nabavku robe, usluga i rada sa što je moguće više smanjenim uticajem na životnu sredinu i pozitivnim uticajem na zdravlje kroz njihov celokupni životni vek, u odnosu na robu, usluge i radove sa istom primarnom funkcijom koje bi inače bile nabavljene.

Poslednjih godina, koncept „zelenih nabavki“ sve više prerasta u koncept „održivih nabavki“ jer se, sem uticaja na životnu sredinu, u procesu nabavke i onoga što se nabavlja, istovremeno sve više vodi računa i o socijalnim i ekonomskim uticajima. Tokom 2017. godine usvojen je i međunarodni standard ISO 20400:2017 Održive nabavke - Uputstvo koje je osmišljeno kao pomoć organizacijama (kako javnim, tako i svim drugim organizacijama) da u što većoj meri uspostave efektivan sistem za održive nabavke. U standardu ISO 20400:2017 data je sledeća definicija za održive nabavke: „Održiva nabavka je nabavka koja ima najpozitivnije efekte sa stanovišta životne sredine, ekonomije, društvenog aspekta, kroz celokupan životni ciklus proizvoda/usluge. Održiva nabavka predstavlja proces u kojem organizacije zadovoljavaju svoje potrebe za robom, radovima i komunalnim uslugama na način koji postiže vrednost za novac u smislu stvaranja koristi ne samo za organizaciju, već i za društvo i ekonomiju, uz minimiziranje štete po životnu sredinu.“

Uvođenje i usklađivanje pravila zelenih nabavki u postupke predstavlja novi i viši nivo odgovornog poslovanja, kao i pokušaj da se od strane korisnika učini sve što je moguće kako bi se pribavio proizvod koji nanosi najmanje štete na životnu sredinu.

Primarna funkcija zelenih nabavki odgovorno i po okolinu bezbedno trošenje budžetskih sredstava (kroz zelene javne nabavke), međutim princip i opšta namena seže mnogo dalje. S obzirom na to da je poštovanje ekoloških uslova i standarda uvedeno kao obaveza u sistem trošenja budžetskih sredstava u Republici Srbiji, logično je da se nivo poštovanja zelenih pravila proširi i na druge odgovorne korisnike, naročito ukoliko se za isti iznos sredstava može dobiti bezbedniji proizvod koji nakon protoka svog veka trajanja postaje obnovljiva sirovina.

¹ Predmetima se označavaju dobra (na primer kancelarijski materijal, IT oprema nameštaj), usluge (usluge čišćenja, krećenja, savetodavne usluge, usluge prevoza) ili radovi (građevinski radovi, druge vrste radova) koje se nabavljaju, a izraz je preuzet iz Zakon o javnim nabavkama RS i predstavlja zvaničnu terminologiju u upotrebi;

Zelene nabavke tako postaju cilj svakog korisnika koji ima nameru da odgovorno radi. To se naročito odnosi na pravna lica koja imaju nameru da deluju u javnom interesu- udruženja, organizacije, fondacije, privatna preduzeća koja korporativno odgovorno posluju. Ukoliko delujemo i zagovaramo u javnom interesu, onda moramo i da svojim primerom pokažemo kako se odgovorno radi.

1.2. Zašto ih treba primenjivati?

Primenom zelenih nabavki direktno se smanjuje uticaj na životnu sredinu i kontinuirano se poboljšavaju performanse u odnosu na životnu sredinu kao sastavni deo naših dugoročnih strategija i metoda rada. Redovna primena iziskuje stalnu kontrolu sprovedenog i nameru da se istraje u primeni zelenih nabavki, iako gledano s kratkoročnog aspekta ovakvi postupci često se ne čine u trenutku primene kao najpovoljniji. Zelene nabavke ohrabruju svoje korisnike i druge građane, dobavljače i ostale zainteresovane da čine isto.

Ukoliko se zelene nabavke primene, u onoj meri u kojoj je moguće dobijeni proizvodi će doprineti zdravom okruženju. Koristi po životnu sredinu su brojne: očuvanje i uštede resursa, uštede energije, smanjivanje emisija gasova sa efektom staklene bašte, prevencija i smanjivanje otpada i zagađenja. Primena zelenih nabavki utiče i na podizanje svesti u vezi pitanja životne sredine, podsticaj na korišćenje bezbednijih alternativa.

2. Primena smernica

2.1. Ciljevi primene

Ciljevi zelenih javnih nabavki su efikasno upravljanje resursima, promovisanje energetske efikasnosti, obnovljivih izvora energije, "zatvaranje kruga" životnog ciklusa proizvoda, kao i zaštita zdravlja ljudi i životne sredine.

Smernice za primenu zelenih nabavki u postupku pribavljanja određenih proizvoda, usluga i radova za potrebe korisnika imaju za cilj da definišu, i prepoznaju preduslove, zahteve, i principe zaštite životne sredine kojih se treba pridržavati, dalje razvijati i ispunjavati kako bi se smanjio negativan uticaj na životnu sredinu. Smernice imaju zadatak da dovedu zelene nabavke u optimalan status poštovanja drugih načela i pravila, nauče korisnike kako da prepoznaju pozitivne i negativne efekte i podignu nivo znanja u postupcima nabavki.

Kroz primenu smernica i poštovanje procesa nabavke u meri u kojoj to može, korisnik će uticati pre svega na kolektivno podizanje svesti, kapacitete, veću pažnju i brigu o ekološkoj pravdi, održivom razvoju, ali pre svega korisnik će ponuditi konkretnu i adekvatnu priliku ekološkim proizvođačima da uzmu učešće u postupku nabavke.

Konkretni ciljevi zelenih nabavki i smernica za njihovu primenu su

1. Neprekidno poboljšavanje i nadgledanje performansi zaštite životne sredine i održivosti, u skladu sa poštovanjem svih relevantnih regulatornih zahteva i pokušaj da se unaprede kroz praksu u meri u kojoj je to moguće;
2. Neprekidno smanjivanje štetnog uticaja na životnu sredinu;
3. Uključivanje faktora zaštite životne sredine i društvene odgovornosti u sve odluke koje korisnik donosi;
4. Povećavanje svesti zaposlenih i drugih lica sa kojima organizacija saraduje.

2.2. Na koga se smernice odnose, kome su namenjene

Smernice su prvenstveno namenjene organizacijama i udruženjima civilnog društva koje u okviru svog rada sprovode nabavke određenih proizvoda, usluga ili radova. U tom pravcu, naročito ističemo organizacije koje se bave pitanjima javnog interesa, održivim razvojem, ekološkim i socijalnim aspektima. S obzirom da organizacije deluju u cilju poboljšanja javnog interesa, primena smernica treba da bude primer drugim organizacijama a i državnim institucijama kako na najbolji način primenjivati zelene nabavke ali i putokaz privatnom sektoru u Srbiji da u svoje poslovanje uvedu praksu zelene nabavke te da na domaće tržište ponude što više svojih zelenih proizvoda I usluga.

2.3. Povezanost sa drugim načelima i zajednička primena

Smernice o zelenim nabavkama zasnivaju se na primeni pravila u vezi sa zaštitom životne sredine. Ova pravila su u potpunosti podudaraju sa osnovnim postulatima kojima teži finansijski održivo trošenje sredstava (svrsishodnost i kao krajnji rezultat kvalitet za što nižu cenu) ali i druge javne i državne politike (socijalni ciljevi). Ekološka pravila u vezi sa kupovinom i trošenjem sredstava su u vezi sa primenom drugih načelnih pravila o odgovornim nabavkama koja se već primenjuju (usklađenost sa planiranim ciljevima, svrsishodnost, konkurencija, jednakost, transparentnost, socijalni ciljevi).

Zelene nabavke se sprovode tako da se vodi posebna pažnja o mogućem uticaju na druga načela na kojima se zasniva sistem nabavki. Korisnici zato treba da uzmu u obzir usklađenost sa planiranim ciljevima, opravdanost, ekonomičnost, efikasnost i efektivnost (svrishodnost kroz 3E elemente), transparentnost, konkurenciju, jednakost i socijalne ciljeve. Od nabrojanih elemenata, nemaju svi jednaku vrednost i značaj, pa u tom smislu u prvi plan ističemo svrishodnost zelene nabavke, transparentnost, konkurenciju i socijalne ciljeve. Smernice su izrađene na način da se što objektivnije pristupi vrednovanju ekonomskih i društvenih elemenata i na taj način postigne optimalna svrishodnost, javnost, konkurencija, jednakost i socijalni ciljevi.

Iako su pomenuta pravila u osnovi predviđena javnim nabavkama, preporučujemo da se na njih obrati pažnja zbog idealnog odnosa prema svim ciljevima koje želimo da ostvarimo. Načela društveno odgovornog trošenja sredstava su gotovo jednaka, bez obzira da li se radi o javnom ili privatnom sektoru.

2.4. Uslovi za primenu zelenih nabavki

Da bi alat zelenih nabavki bio primenjiv i efikasan, neophodno je postojanje određenih uslova. Ti uslovi moraju biti prilagođeni sredini i kapacitetima u kojima funkcionišu korisnici, a odnose se na realne mogućnosti korisnika da istraje u primeni pravila i uputa koja se odnose na zaštitu životne sredine.

Sa druge strane, kod nešto složenijih procesa nabavki (kada su u pitanju veća sredstva ili posebno važni predmeti sa dugim vekom trajanja i uticaja na životnu sredinu), neophodno je obezbediti primenu posebnih (dodatnih) uslova² i jasnih, primenjivih ekoloških kriterijuma³. Kriterijumi kao što su troškovi životnog ciklusa proizvoda, specifikacija održivosti procesa proizvodnje, socijalni kriterijumi i korišćenje ekološkog principa su dostupni naručiocima i ponuđačima da identifikuju održive i ekološki poželjne ponude. U tom pravcu neophodno je kontinuirano istraživanje, stalna edukacija proizvođača, ponuđača i korisnika o tome šta su zelene nabavke.

² Dodatni zeleni uslovi su posebni zahtevi tehničkog, finansijskog, poslovnog i kadrovnog kapaciteta, koji obezbeđuju sigurnost, kvalitet i izvesnost izvršenja onoga što se namerava nabaviti zelenim nabavkama;

³ Kriterijumi predstavljaju posebna merila koja se koriste za vrednovanje, upoređivanje i ocenjivanje ponuda;

3. Opšta načela u vezi sa pribavljanjem proizvoda, usluga i radova kojima se direktno podstiču zelene nabavke

3.1. Načelo odgovornosti i stalnog unapređenja kvaliteta zaštite životne sredine

- Svi zaposleni dele odgovornost u osiguranju ciljeva politike zaštite životne sredine i održivosti koja se sprovodi u njihovoj oblasti rada;
- Korisnik i angažovana lica će kontinuirano i odgovorno voditi računa o zaštiti životne sredine.

3.2. Načelo edukacije, podizanja svesti i odgovornog ponašanja prema zaštiti životne sredine

- Edukacija, podizanje znanja svih zaposlenih i angažovanih lica u okviru organizacije o zaštiti životne sredine i zelenim nabavkama;
- Uključivanje svih zaposlenih u sprovođenje i praćenje politike zaštite životne sredine i smernica o primeni zelenih nabavki, u cilju podizanja svesti, veće posvećenosti i boljih performansi;
- Kontinuirano preispitivanje pravila i načela o zelenim nabavkama koja se koriste u radu.

3.3. Načelo smanjenja upotrebe papira u radu

- Korisnik će raditi sa namerom da kontinuirano smanjuje upotrebu papira u radu;
- U postupku nabavljanja papira, kada je to moguće trudiće se da kupuje papir koji ispunjava kriterijume za zelenu nabavku (reciklirani papir ili održivo proizvedeni papir sa niskim stepenom beline);
- Papir će se ponovo koristiti i reciklirati kad god je to moguće;
- Sa dužnom pažnjom i u situacijama kada to nije isključivo neophodno, korisnik će prethodno proveravati da li je pre štampanja i kopiranja publikacija dovoljna digitalna verzija dokumenata i njihove distribucije.

3.4. Načelo odgovorne upotrebe energije i vode

- Za potrebe kancelarije, korisnik će davati prednost dobavljačima obnovljivih izvora energije;
- Kad god to bude moguće, korisnik će se truditi da koristi što manje energije;

- Korisnik će voditi računa da se svetla i električna oprema isključuju ukoliko se ne upotrebljavaju;
- Korisnik će voditi računa da grejanje prilagodi potrošnji energije, ali i kada to bude bilo moguće, da se grejanje pribavi i prilagodi zaštiti životne sredine (uređaji za grejanje, usluga grejanja ili radovi na ugradnji uređaja za grejanje);
- Korisnik neće kupovati flaširanu vodu za potrebe kancelarije;
- U okviru rada i organizacije događanja u okviru kancelarije korisnik će se truditi da što manje upotrebljava flaširanu vodu, plastične flaše, čaše, tanjire, tacne i pribor;
- Korisnik će se truditi da što više smanji upotrebu plastičnih flaša, flaširanih voda, plastičnih čaša, tanjira, tacni i pribora na događajima koji su organizovani van sedišta.

3.5. Načelo procene odgovornog angažovanja dobavljača

- Pre pribavljanja predmeta nabavke (proizvoda, usluge ili započinjanja radova), korisnik će raditi obaveznu procenu mogućeg zadovoljenja potreba na drugi način (iznajmljivanje, podela resursa ili troškova sa drugim korisnicima);
- Korisnik će kod dobavljača povremeno proveravati ispunjavanje sprovođenje politike zaštite životne sredine i održivosti. U tom smislu, korisnik će se kontinuirano truditi da ovaj uslov bude sastavni deo njegovih uslova za odabir ponuđača;
- Korisnik će kontinuirano procenjivati uticaj na životnu sredinu svih novih proizvoda, usluga i radova koje namerava da kupi ili pribavi;
- Korisnik će davati optimalnu prednost ekološki prihvatljivijim i efikasnijim proizvodima, kao i kompanijama sa visokim standardima društvene odgovornosti kad god je to moguće.

3.6. Načelo regulisanja upotrebe prevoznih sredstava sa ciljem smanjenja uticaja na životnu sredinu

- Kad god je to moguće, korisnik će nastojati da smanji potrebu za putovanjem promovišući upotrebu alternativnih vidova komunikacije kao što su elektronska pošta ili video/ telefonske konferencije;
- Korisnik će kontinuirano pratiti i neprekidno težiti smanjenju emisija ugljen dioksida CO₂ povezanih sa događajima i aktivnostima koje organizuje ili sprovodi;
- Korisnik će ohrabrivati i dodatno promovisati zaposlena i druga angažovana lica da koriste javni prevoz, bicikle ili pešačenje.

3.7. Načelo odgovornog postupanja sa otpadom

- Korisnik će, kad god je to moguće, ponovno koristiti i reciklirati sve čime raspolaže i za šta postoji realna mogućnost reciklaže;
- Korisnik će se truditi da konstantno smanjuje otpad u kancelariji i na događajima koje organizuje;
- Korisnik će prikupljati otpad i odlagati na odgovarajuća za to predviđena mesta.

3.8. Načela odgovorne organizacije događaja

- Korisnik će tražiti od svih ponuđača prostora za organizovanje događaja da mu pruže svoju politiku zaštite životne sredine i da to postane sastavni deo kriterijuma za izbor. Kad god je to moguće, korisnik će davati prednost ekološki prihvatljivijim i održivim prostorima;
- Korisnik će tražiti od svih ugostitelja da mu pruže politiku zaštite životne sredine/ održivosti. Kad god je to moguće, korisnik će davati prednost održivim ugostiteljima sa visokim standardima društvene odgovornosti koji koriste sezonske i lokalno proizvedene bio-proizvode;
- U pribavljanju hrane, korisnik će davati određenu prednost zdravijoj hrani u odnosu na prerađenu hranu i hranu bogatu nezdravim materijama (primer: prednost voću i orašastim plodovima nad kolačima i šećerom).

4. Postupak zelene nabavke

Postupak započinje donošenjem odluke o pokretanju zelene nabavke na osnovu uspostavljene potrebe, predviđenih sredstava i plana nabavki.

Korisnik sprovodi istraživanje o predmetu nabavke i prikuplja informacije o detaljima proizvoda koji ispunjavaju osnovne kriterijume za zelene javne nabavke⁴, potencijalnim ponuđačima, konkurenciji, ceni predmeta koji se nabavlja (dobra, usluge ili radovi), ukupnim troškovima i drugim zelenim elementima. Najvažnija faza u postupku zelene nabavke je faza istraživanja. S obzirom na smanjenu konkurenciju, korisnik najpre mora da se dobro informiše u vezi sa mogućnostima i preprekama u pribavljanju zelenog proizvoda, usluge ili radova.

⁴ EU GPP kriterijumi, više na linku https://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_gpp_criteria_en.htm

Vodič kroz kriterijume za zelene javne nabavke, više na linku <http://www.alhem.rs/>

Na osnovu prikupljenih rezultata korisnik izrađuje tehničku specifikaciju predmeta koja može da sadrži posebne zelene zahteve u vezi sa proizvodom, određuje eventualne zelene uslove za učešće i predviđa kriterijume sa zelenim elementima za stručnu ocenu.

Organizacija civilnog društva (OCD) na osnovu prethodno sprovedenog istraživanja donosi odluku o načinu na koji će sprovesti postupak.

Na raspolaganju treba da ima najmanje tri mogućnosti, koje su u osnovi date u jednostavnijim oblicima, a OCD shodno svojim mogućnostima mogu da preuzimaju preporučene predloge:

1. **Postupak direktnog ugovaranja sa izvršiocem** i plaćanje na osnovu dostavljenog računa, gde bez obzira na izostanak složenijeg postupka nabavke, OCD kao korisnik treba da vodi računa o društveno odgovornom ponašanju izvršioca i ispunjavanju pravila zelenih kriterijuma i uslova. U tom smislu, proizvodi, usluge, radovi, ali i zahtevani uslovi ili kriterijumi od strane izvršilaca treba da budu u skladu sa pravilima zelenih nabavki. Ovaj postupak može da se primenjuje do iznosa od 150 hiljada dinara;
2. **Zatvoreni postupak** sa upućivanjem najmanje tri poziva za dostavljanje ponuda. U ovom postupku korisnik upućuje pozive zainteresovanim licima koja je uočio kao moguće ponuđače, i to najmanje na tri adrese lica za koja korisnik smatra da predstavljaju realnu konkurenciju, pozivajući ih da dostave ponude u postupku zelene nabavke. Pozivi se upućuju elektronskom poštom. Nakon proteka roka za dostavljanje ponuda, OCD treba da blagovremeno dobije *najmanje dve konkurentne ponude* koje u nastavku postupka vrednuje u skladu sa njihovom sadržinom. Preporuka je da se ovakve vrste postupka sprovode do iznosa od 300 hiljada dinara;
3. **Poluotvoreni postupak**, u kojem OCD upućuje najmanje tri poziva na adrese potencijalnih ponuđača, pri čemu je neophodno da pribavi *barem jednu blagovremenu i ispravnu ponudu*. U ovom postupku, korisnik treba u razmatranje da uzme i ponude koje su pristigle od strane ponuđača koji nije primio poziv za dostavljanje ponude, bez obzira na način na koji je saznao za poziv. Preporuka je da se poluotvoreni postupak primenjuje u situacijama kada korisnik nije dobio garancije da može postojati barem jedan siguran ponuđač. Sa druge strane, korisnik treba da ima na umu da konkurencija snižava cenu, te da kad god je to moguće, u zelenim nabavkama treba podsticati konkurenciju između ponuđača.

Iako ne predstavlja obavezu, u poluotvorenom postupku korisnik treba da razmotri što širu konkurenciju i u tom smislu preporučujemo da

- ✓ Objavi *javni poziv za zelenu nabavku*;
- ✓ Razmotri *primenu javnih konsultacija sa potencijalnim ponuđačima (oblik konkurentnog dijaloga sa potencijalnim ponuđačima)*, gde uz obostranu javnu i otvorenu komunikaciju dolaze do najboljeg predloga ili rešenja u vezi sa detaljima predmeta zelene nabavke.

U ovoj vrsti postupka, preporučuje se da

- Korisnik objavi oglas na svojoj VEB stranici;
- Organizacija civilnog društva otvoreno i javno komunicira sa zainteresovanim licima, pa ih pozove da dostave predlog za eventualne izmene predmeta zelene nabavke;
- Nakon okončanja postupka određivanja adekvatnog predmeta, u pozivu za dostavljanje ponuda OCD objavi sa kim je komunicirao i na koji način je prihvatio predloge za određivanje specifikacije predmeta koji se nabavlja. Nakon objavljivanja poziva, bez obzira na vrstu postupka, u datom roku korisnik treba da pribavi barem jednu ispravnu i odgovarajuću ponudu kako bi mogao da zaključi ugovor.⁵

U periodu od upućivanja ili objavljivanja poziva do isteka roka za dostavljanje ponuda, korisnik može dopunjavati zahteve, može dobijati pitanja i ima obavezu dostavljanja odgovora zainteresovanim, pri čemu treba da voda računa o objektivnim rokovima na koje je moguće odgovoriti.

Nakon prispeća ponuda, korisnik primenjuje kriterijum za stručnu ocenu. U postupku ocenjivanja, korisnik može ponuđaču postavljati dodatna pitanja ili zahtevati pojašnjenje u vezi sa ispunjavanjem zahteva ili uslova.

Neposredno nakon donošenja odluke, korisnik obaveštava sve učesnike o donetoj odluci.

Pre potpisivanja ugovora, korisnik - OCD može od ponuđača zahtevati da dostavi dokumentaciju koja potvrđuje ispunjavanje tehničkih zahteva, uslova i kriterijuma koji potvrđuju ponudu, naročito o dokazima u pogledu ekoloških zahteva i uslova.

⁵ *Ispravna ponuda se odnosi na ponudu koja sadrži zahteve iz tehničke specifikacije, odnosno da je ponuđač ponudio upravo ono što je korisnik tražio. Odgovarajuća ponuda odnosi se na ispunjavanje traženih uslova i cenu traženog predmeta.*

4.1. Komunikacija

Komunikacija u postupku zelene nabavke obavlja se elektronskim putem i upotrebom elektronske pošte. Pozivi, oglasi, pitanja, ponude, dodatni upiti, dopune ponuda, odluke, obaveštenja i prigovori se dostavljaju elektronskim putem.

4.2. Rokovi u postupku zelenih nabavki

Organizacija civilnog društva treba da sprovodi postupke što efikasnije i efektivnije, bez dodatnih troškova i prekomerno utrošenog vremena. U tom smislu, preporučujemo objektivne i primerene rokove za davanje predloga, konsultacije sa proizvođačima ili ponuđačima, pripremu, dostavljanje ili eventualno pojašnjavanje ili dopune ponuda. Rokovi ne treba da budu prekratki (preporuka je ne manje od tri do pet dana za dopune ili pojašnjenja), ali ni predugi (preko 20-30 dana). Rokovi treba da budu određeni prema realnim potrebama organizacije, ali i mogućnostima ponuđača. Korisnik treba da obrati posebnu pažnju na potencijalne proizvođače i ponuđače kojima treba više vremena za pripremu ponude zbog specifičnosti proizvoda, usluga ili radova koji ispunjavaju EU kriterijume za zelene javne nabavke.

4.3. Tehnički zahtevi u specifikaciji predmeta koji korisnik nabavlja

Korisnik može da odredi ispunjavanje određenih tehničkih zahteva u specifikaciji proizvoda, usluge ili radova koje nabavlja. Kako bi mogli biti realno ostvarivi, zahtevi treba da budu u logičkoj vezi sa predmetom nabavke

Iako je primena ekoloških standarda sasvim opravdana, korisnik mora da vodi računa o svrsishodnosti samog predmeta, njegovim efektima na krajnje korisnike, odgovornosti za kupovinu, konkurenciju, jednakost i socijalne elemente.

„Zeleni“ elementi u tehničkoj specifikaciji treba da budu postavljeni tako da minimalno utiču na učešće drugih mogućih lica, da krajnji utrošak uložениh sredstava bude optimalan rezultatu koji se ostvaruje, a da se na kraju postigne najbolji mogući rezultat izvršenja ugovora na osnovu zelene nabavke.

Primeri za zelene tehničke zahteve u predmetu koji se nabavlja su sastavni deo osnovnih načela kojih se smernice pridržavaju, a odnose se na posebno važne proizvode ili usluge koje imaju veliki uticaj na životnu sredinu:

- Kancelarijski reciklirani papir ili papir iz neobrađenih/novih vlakana iz održivih izvora;
- Energetski efikasna IT oprema;
- Usluge čišćenja u kojima se koriste ekološka sredstva;
- Reciklirani tekstil ili vlakna kao deo tekstila u potpunom proizvodu (na primer upotreba mikrovlakana u proizvodima za čišćenje);
- Proizvodi od kompletno ili delimično recikliranih sirovina;
- Nameštaj napravljen od drveta iz "održivih šuma";
- Energetski efikasna rasveta;
- Ekološka vozila i tehnički uređaji;
- Energija iz obnovljivih izvora;
- Bio gorivo;
- Organska hrana;
- Sezonski i lokalno proizvedeni proizvodi, itd.

Ukoliko korisnik ima nameru da nabavi ovakve proizvode, u opisu tehničke specifikacije treba jasno i detaljno:

- Da se pozove na precizno navedena ekološka načela i pravila, istakne da će prihvatiti samo proizvode koji ispunjavaju navedene ekološke standarde. U tom smislu, korisnik treba da odredi minimum praga ekoloških pravila, standarda i atesta ispod kojih neće prihvatati određene proizvode;
- Da precizno i u meri u kojoj je moguće opiše sve tehničke detalje predmeta, naročito one koje izdvajaju proizvode usluge ili radove koji štite životnu sredinu u odnosu na one koji se mogu naći u redovnom postupku. Ovo je veoma bitno zbog mogućih nesporazuma ili nejasnoća u vezi sa ispunjavanjem traženih specifikacija prilikom izvršenja ugovora. Ukoliko korisnik propusti da jasno navede određene specifikacije, kao deo neke od negativnih posledica na primer može doći do sudskog spora u kojem nezadovoljni ponuđač zahteva određeni iznos odštete zbog toga što smatra da je ispunio postavljene zahteve;
- S obzirom da postoje različiti nivoi uspostavljenih ekoloških standarda i pravila, ukoliko proceni da postoji problem u pribavljanju proizvoda, konkurenciji ili tržištu, korisnik obavezno treba da istakne minimum u specifikaciji ispod kojeg neće razmatrati ponude sa takvim predmetima. Zbog mogućih problema i nejasnoća, preporučujemo prethodno detaljno istraživanje tržišta, ukupnih troškova pribavljanja i krajnjih efekata predmeta, kao i mogućnosti pribavljanja željenih predmeta u Republici Srbiji.

U nastavku postupka, prilikom ocenjivanja i odabira, korisnik od ponuđača treba da zatraži i pribavi dokaze o svim tehničkim detaljima ponuđenih proizvoda, usluge ili radova u vezi sa

ispunjavanjem ekoloških zahteva, kako bi potvrdio ispravnost predmeta. Dokazi o specifikacijama se nalaze u originalnim tehničkim opisima, atestima i potvrdama od strane stručnih službi. Korisnik može da zatraži da se dokazi dostave u samoj ponudi ili pre potpisivanja ugovora o kupovini.

4.4. Uslovi koje korisnik može da zahteva za učešće u postupku nabavke

Uslove za učešće korisnik određuje kada posebno želi da obezbedi izvršenje ugovora. Ispunjavanje uslova obezbeđuje korisniku sigurnost, željeni kvalitet i druge performanse u postupku izvršenja ugovora.

Ukoliko korisnik ima nameru da ih primeni, uslovi kod zelenih nabavki moraju biti u logičkoj vezi sa predmetom koji se nabavlja. To praktično znači da se uslovi moraju direktno odnositi na predmet i da su od ključnog značaja za obezbeđivanje izvršenja ugovora. Mogu biti vezani za način proizvodnje, pružanja usluge ili izvođenje radova koji su u direktnoj vezi sa zaštitom životne sredine, licence koje garantuju da ponuđač vodi računa o životnoj sredini. Posebni dodatni uslovi koji podstiču principe zelenih nabavki, uglavnom se vezuju za:

- 1) **Zelene tehničke kapacitete** koji se odnose na određeni uređaje, mašine ili druge tehničke predmete koji ispunjavaju posebne standarde i ne utiču na životnu sredinu a obezbeđuju i u direktnoj su vezi sa izvršenjem ugovora, odgovarajuće zvanične i prihvaćene licence kojima se čuva životna sredina a koje se odnose na karakteristike uređaja koji su važni za dobro izvršenje ugovora;
- 2) **Zelene poslovne kapacitete** koji se odnose na broj zaključenih ili izvršenih ugovora čiji su predmet proizvodi, usluge ili radovi koji imaju istaknute priznate ekološke oznake. Ovakvi ugovori uglavnom treba da su isti ili slični predmetu koji nabavlja OCD u konkretnom postupku;
- 3) **Zelene finansijske kapacitete** koji se odnose na promet ponuđača u vezi sa predmetima nabavki koji ispunjavaju EU kriterijume za zelene javne nabavke, i to bez obzira na konkretan predmet. S obzirom da je veoma teško pronaći ponuđače koji imaju veliki promet zelenim proizvodima, uslugama ili radovima, preporučujemo da finansijski kapacitet ne bude u visini većoj od vrednosti predmeta nabavke, ili da se uopšte ne primenjuje ukoliko bi mogao da utiče na kapacitete ponuđača i kao posledicu organizacija ne dobije ponude zainteresovanog koji i pored kapaciteta ima druge realne uslove da izvrši ugovor; i
- 4) **Zelene kadrovske kapacitete** koji se odnose na obučene zaposlena ili angažovana lica iz oblasti zaštite životne sredine, iskustvo u nabavkama istih ili sličnih predmeta, različite licence koje kadrovi poseduju.

Primenom ovakvih uslova, ponuđač može obezbediti visok nivo garancija u vezi sa kvalitetom izvršenja ugovora po ekološkim standardima.

U primeni zelenih nabavki predlažemo upotrebu sledećih uslova:

- primena osnovnih kriterijuma za zelene javne nabavke za određenu grupu proizvoda , uključujući tehničke specifikacije, koji se nalaze na sajtu Evropske komisije: http://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_gpp_criteria_en.htm kao i na veb stranici organizacije ALHem, i to za određene grupe proizvoda na srpskom jeziku: <http://www.alhem.rs/> (Vodič kroz kriterijume za zelene javne nabavke);
- Obučeni zaposleni i izvršiocu ugovora iz oblasti zaštite životne sredine;
- Isključiva upotreba alternativnih načina/vidova komunikacije kao što su elektronska pošta ili video/telefonske konferencije između korisnika i izvršilaca, dostavljanje ponuda i otvaranje postupaka bez direktnog učešća ponuđača kod OCD-a, čije bi se prisustvo obezbedilo putem video konferencija;
- Uspostavljene politike zaštite životne sredine;
- Standardi društvene odgovornosti;
- Izvršeni ugovori čiji su predmet proizvodi sa posebnim znacima koji ukazuju da je reč o zelenim proizvodima;

Uslovi koje korisnik namerava da primeni treba da budu u logičkoj vezi sa predmetom nabavke, realno ostvarivi i da omogućavaju zdravu konkurenciju (na primer ukoliko postoji više ponuđača koji imaju određene EKO i BIO standarde, korisnik ne bi trebao da sužava konkurenciju već da je postavljenim uslovima podstakne kako bi dobio veći identičan ili bolji kvalitet za nižu cenu).

4.5. Kriterijumi za odabir ponuda u postupku zelene nabavke

Kriterijumi predstavljaju merila koja se koriste za upoređivanje i vrednovanje ponuda. Njihova uloga u stručnoj oceni prispelih ponuda je da pomogne korisniku da na što objektivniji i kvalitetniji način dođe do odluke o najpovoljnijem izvršiocu ugovora. Elementi zelenih kriterijuma na osnovu kojih naručilac dodeljuje ugovor moraju biti opisani i vrednovani. Korisnik primenjuje kriterijume koji ne smeju biti diskriminatorni i moraju stajati u logičkoj vezi sa predmetom javne nabavke. S obzirom da je kod zelenih nabavki primarni cilj odabir predmeta nabavke koji imaju što manji negativan uticaj na životnu sredinu, kriterijumi su nešto drugačije koncipirani.

Naručilac u konkursnoj dokumentaciji navodi, opisuje i vrednuje zeleni kriterijum i sve elemente kriterijuma koje namerava da primeni, a ukoliko se odluči da primeni više njih, posebno

navodimetodologiju za dodelu pondera za svaki element kriterijuma koja će omogućiti naknadnu objektivnu proveru ocenjivanja ponuda.

Dva osnovna kriterijuma za stručnu ocenu ponuda su:

- 1) Najniža ponuđena cena i
- 2) Ekonomski najpovoljnija ponuda (ENP).

Najniža ponuđena cena znači da korisnik vrednuje prispele ponude samo u odnosu na visinu ponuđene cene, a ukoliko su prethodno ispunjeni svi zahtevi iz tehničke specifikacije i zadati uslovi.

Ekonomski najpovoljnija ponuda znači da pored cene korisnik vrednuje i neke druge elemente. Kod nabavki se uobičajeno primenjuju neki od elemenata koji su vezani za ekonomičnost, efikasnost i efektivnost: ponuđena cena, popust na cene iz cenovnika naručioca, rok isporuke ili izvršenja usluge ili radova u okviru minimalno prihvatljivog roka koji ne ugrožava kvalitet kao i maksimalno prihvatljivog roka; tekući troškovi; troškovna ekonomičnost, kvalitet, post-prodajno servisiranje i tehnička pomoć; garantni period i vrsta garancija, obaveze u pogledu rezervnih delova; post-garancijsko održavanje; broj i kvalitet angažovanih kadrova. Nabrojani kriterijumi su bliži prostim postupcima nabavke, gde se pažnja usmerava na neke druge elemente a ne nameru da se zaštiti životna sredina. Sa druge strane, kako je cilj izvršiti nabavku sa smanjenim uticajem na životnu sredinu, posebno izdvajamo odabrane standardne elemente kriterijuma koji mogu da se posebno primene kao zeleni elementi:

- Tehničke i tehnološke prednosti u zaštiti životne sredine;
- Troškovnu ekonomičnost i održivi razvoj;
- Posebne ekološke prednosti i zaštita životne sredine;
- Energetska efikasnost;
- Funkcionalne karakteristike;
- Troškovi životnog ciklusa i drugo.

Predlažemo da se ponderisanje predviđenih kriterijuma u okviru ENP vrši prema formuli: $(A/B) \times \text{broj pondera}$, gde je A - najniža ponuđena cena, a B - cena ponuđača kome se obračunavaju ponderi.

Korisnik je slobodan da dopuni, doda ili primeni bilo koji od nabrojanih elemenata, ili sa druge strane, da ne primeni ni jedan. Suština čitavog procesa je da se primeni element koji je u logičkoj vezi sa predmetom nabavke i izvršenjem ugovora.

4.6. Plan nabavki korisnika za nastupajuću godinu

Ukoliko ne utiče u velikoj meri na njegove troškove, korisnik treba da izradi plan nabavki za nastupajuću godinu. U plan treba da unese sve nabavke koje ima nameru da sprovede a za koje ima saznanje u trenutku sačinjavanja plana, posebno obeleži i istakne one predmete u kojima će vrednovati zelene uslove ili kriterijume.

Sa ciljem postizanja što većeg stepena transparentnosti i konkurencije, poželjno je da OCD sa svojim planom upozna potencijalne ponuđače, naročito u postupcima u kojima se planiraju zelene nabavke. S obzirom na njihovu specifičnost, određeni stepen prednosti u odnosu na predmete koji bi se nabavili u redovnom postupku, tržišne probleme, manjak proizvoda, adekvatan vremenski period i proces upoznavanja, pripreme ili izrade, otvorenost kod planiranja daje priliku ponuđačima da se pripreme za potrebe korisnika.

Plan treba da sadrži:

- Naziv predmeta,
- Količinu,
- Okvirno planirano vreme nabavljanja,
- Eventualne posebne tehničke zahteve koji se planiraju, uslove ili kriterijume u vezi sa zelenim proizvodima, i ukoliko je to moguće opredeljeni iznos sredstava kojima korisnik raspolaže.

4.6.1. Priprema i istraživanje

Korisnik treba da sprovodi istraživanja u vezi sa predmetom koji želi da nabavi, potencijalnim ponuđačima, njihovim interesovanjem, stanjem i mogućnostima na tržištu ali i cenama. Ukoliko ima nameru da nabavi određeni zeleni proizvod, uslugu ili radove, korisnik treba da se dobro informiše o onim ponuđačima koji mogu da odgovore na takve zahteve, eventualnim i veoma često mogućim problemima sa ponudom na tržištu na koju pre svega utiče potražnja, ali i praksom kod izvršenja ugovora koji se zaključuje. Često se dešava da korisnik želi da pribavi određeni zeleni proizvod, ali da na tržištu ne postoji ponuđač koji to može da ponudi, ili da pribavljanje iziskuje nekoliko puta veće troškove. Takođe dešava se da ponuđač odustane u određenoj fazi izvršenja usled problema izazvanih nerentabilnošću proizvoda ili lošim poslovnim stanjem ponuđača.

Najbolji način za istraživanje su pretrage na internetu, baze podataka o ekološkim proizvodima i proizvođačima, baze resornog ministarstva i agencija, podaci iz APR-a, informacije od drugih korisnika sa kojima su proizvođači i ponuđači sarađivali, direktno informisanje kod samog potencijalnog ponuđača, prikupljanje svih raspoloživih informacija u cilju donošenja odluke o nabavci zelenog proizvoda.

4.6.2. Svršishodnost

Korisnik treba da vodi računa o suštinskoj svršishodnosti predmeta koji nabavlja. To znači da mora da povede računa i o ekonomičnosti, efikasnosti i efektivnosti predmeta, ali i o uticaju ekoloških parametara na sam predmet i njegovu korisnost.

S obzirom na to da je kompletan predloženi postupak sačinjen tako da se pored ekoloških parametara vodi računa i o drugim osnovnim elementima, ukoliko korisnik sprovede sve opisane faze, postići će u najlošijem slučaju minimum potrebnog poštovanja drugih bitnih elemenata u postupku.



This project is financially supported by the Royal Norwegian Embassy in Belgrade <https://www.norway.no/en/serbia/>
Realizaciju projekta finansijski je podržala ambasada Kraljevine Norveške u Beogradu <https://www.norway.no/en/serbia/>